

המיוחד כנוצר אות ב' זיינע שטעללע פערטרעטען. איזט דער פארבעטער איין אבל, מוהל או יארצייט, זא מוס ער ווען ער צו שיר היחוד קאממט דיא שטעללע פערלאססען אונד דען חזן הינטרעטען לאסען.

ו' — ווען איינסט קיין מנין אדער איינער דער פינפע ניכט בבהכ"נ איזט, זא איזט אסור צו זאגען דיעזען שיר בתפלה זו.

ז' — זאוואהל דער ש"ץ אלס דיא עונים מיססען לאנגזאם ובנעימה זאגען.

כ"ז קבלו עליהם, ובאם ישנו פעם מאחת האמור בזה, אז מיום ההוא והלאה איזט דער איסור לאמרו עוד חל מעצמו ואין צורך שיאסור הרב מחדש, כי הדרא לאיסורא קמא.

כל האמור בזה הוטל עליו איסור גמור וגזירה חמורה שלא לשנות, ונשאר עוד להזכיר שבימות החול אסור לאמרו כ"א קודם אמירת ברוך שאמר. נעשה ביום ששי בשבת ה' אייר תר"ו, וחתם עליו הגאב"ד נ"י. הקטן שלמה איגר

כ

[תקנות ואזהרות בעת פרוץ מגפת החולירע ר"ל]

כללי התנהגות^א לראש השנה ויום הכפורים שנת תקצ"ב^ב לקהל עדת ישורון פה פוזנא

הוועד החתום מטה אשר כבוד אדמו"ר הגאון אב"ד בראשם בצירוף

שאם החזן הקבוע אינו בבהכ"נ או יכול למלא את מקומו אחד מן חמשה אנשים המיוחדים כנוצר באות ב'. אם הש"ץ הוא אבל, מוהל או יארצייט, כשיגיע לשיר היחוד צריך לעזוב את התיבה וליתן להחזן לרדת שם.

ו' — במקרה שאין מנין או שאחד מהחמשה איננו בבהכ"נ, אסור לומר שיר זה בתפלה זו.

ז' — הש"ץ והעונים מחוייבים לומר בנחת ובנעימה.

א) תקנות אלו נכתבו במקורן בשפת אשכנזי כשהרבה מלות בכתב ובלשון הקודש שלובות בתוכה. אנו תרגמנו מן המקור בדייקנות, ואת התיבות שבלשון הקודש המצויית במקור הצגנו באותיות מודגשות.

ב) מגיסת החולירע פרצה בגליל פוזנא בשלהי קיץ של שנת תקצ"א (ראה לעיל בתקנות ומנהגים סימן ח' וכס' אגרות סופרים מכתבי רע"א סי' כ"ט ל').

רבני ביד"צ יצ"ו, נשא ונתן בנוגע להתנהגות בשני ימים טובים של ראש השנה וביום כפורים הזה, ובהתחשב בכך שלפי דברי הרופאים התקלותם של מספר רב של אנשים בבתי כנסיות למשך כמה שעות, היציאה המוקדמת על קיבה ריקה והנשימה של אויר הבוקר החריף — עלולים לגרום למחלת החולירע¹; ובנוסף לכך ההארה על ידי מנורות של שמן וחלב מזיקה מאוד לבריאות — נקבע כדלקמן:

(א) בכל בתי כנסיות, הן בעזרת אנשים והן בעזרת נשים, מותר יהיה בראש השנה זיום כפורים לתפוס רק את מחצית המקומות, בצורה כזו, שליד כל מקום שיושבים בו המקום השני הגובל עמו לא יהא תפוס. ועל כן רק מחצית מבעלי המקומות בבתי הכנסת יהיה להם גישה לבתי הכנסיות בימים הקדושים האלה. ומכיון שלכל בעלי המקומות זכויות שוות ומי נדחה מפני מי, לכן המחצית האחת תתפוס את מקומותיה בבתי כנסיות בשני ימים טובים של ראש השנה, והמחצית השניה ביום הכפורים לילה ויום.

(ב) כדי שתושג המטרה שמכל שני מקומות ישיבה בבתי הכנסת ישאר האחד חפשי, וכדי לקבוע מי יתפוס את מקומו בראש השנה ומי ביום הכפורים, הרי הגאב"ד הטיל גורל — מכיון שכל המושבים בבתי הכנסיות ממוספרים כסדרם — בין המספרים 1 ו-2, ועלה בגורל המספר 1. לגבי ראש השנה תופס אם כן מספר 1 ולגבי יום הכפורים מספר 2. על ידי הטלת הגורל יוצא, שכל בעלי המקומות שמספר הכסא שלהם הוא בלתי זוגי ישבו במקומותיהם בראש השנה, בשעה שאלה שמספר מקומותיהם זוגי ישאירו אותם פנויים. וההיפוך ביום הכפורים — בעלי המקומות שמספריהם זוגיים יתפסו את מקומותיהם, בשעה שהמקומות שמספריהם בלתי זוגיים לא ייתפסו.

(ג) הגאב"ד ני"ו ודיינים קבועים והנבאי החודש דבהכני"ם והמשדעבדים דבהכני"ם והעומד לסגן כל השנה כמנהגנו פה, וכן בעלי תפלות והתוקעים ביחמם, וכן בעזרת נשים הרבנית ת"י ונבאות בכל ביהכני"ם — ישמרו על מקומותיהם הן בראש השנה והן ביום הכפורים, גם אם לפי ההגדרה הנ"ל היו צריכים לוותר עליהם.

(ג) באגרות סופרים (מכתבי רע"א סימן כ"ט) במכתב להג"ר אלי' גוטמכר ד"ל בו מודיעהו רבינו איך להתנהג בשעת המגיפה, כותב: „בענין חפלה בבית הכנסת, לדעתי זה אמת שהקיבוץ במקום צר אינו נכון... שלא לילך בלילה באויר

(ד) אלופי גבאי צדקה ידאגו להדפסת כרטיסים בצורה מיוחדת לכל בית כנסת. בעלי המקומות הבלתי זוגיים יוכלו לקבל מאלופי גבאים את הכרטיסים המיועדים להם ביום ג' קודם ראש השנה לשם שימוש בראש השנה, ובעלי המקומות הזוגיים יוכלו לקבל את כרטיסיהם ליום הכפורים אי"ה ביום ה' קודם יום הכפורים.

(ה) לשם שמירת הסדר יוצב משמר צבאי בכל כניסה לבית הכנסת, שיש להראות לו את הכרטיסים, ובמיוחד פקידי המשטרה אף הם ידאגו לשמירת הסדר בבית הכנסת.

(ו) היות כי אלה שלא תהיה להם דריסת רגל בבתי כנסיות יצטרכו להרכיב מנינים בבתים פרטיים, לכן חייבים בעלי המנין להקפיד במיוחד שמספר המשתתפים בהתאם לגפח המקום יהיה אף הוא מוגבל באותה צורה, כך שרק מחצית המקומות שיווצרו שם יהיו תפוסים, ויוטל פיקוח על שמירת הוראה זו מצד משטרת הבריאות.

(ז) אלופי גבאי צדקה יסייעו ככל יכולתם להקמת המנינים ולספק להם את ספרי תורות ושופרות הדרושים.

(ח) כפי פקודת ארמ"ו הגאב"ד נ"י יש לערוך מכירה פומבית של המצוות בכל המנינים, וההכנסה תהיה קודש לקופת הצדקה.

(ט) בראש השנה תמשכנה התפילות מן יגדל עד אחר כל התקיעות שאחר תפילת מוסף — חמש שעות בלבד. בתי הכנסיות יפתחו בשעה 5, בשעה 5.30 יתחילו ביגדל, ובשעה 10.30 תסתיימנה כל התפילות והתקיעות. לשם כך נקבע כי: (א) ה"מצוות" תמכרנה בכל פעם בערב שלפני כן אחר תפילת ערבית. (ב) כל מי שעולה לתורה יוכל לעשות רק "מי שבירך" אחד. (ג) הפיוטים שלפני הקדושה שחרית [ביום ראשון של ראש השנה] מן מלך במשפט וכו' וביום השני מן אשר מי יעשה וכו', וכן הפיוטים שבין מלכויות זכרונות ושופרות למספים, אנסיכה ואהללה וכו' — לא יאמרו כלל. (ד) בעלי התפילות לא יאריכו כלל וכלל בנגונים ובחזנות, רק יאמרו את התפילות מלה במלה ויטעימה ברגש ובכונה.

העיר... שלא לילך מחוץ לביתו על ליבא ריקנא. ושם (מכתב סימן ל'): "להשמר מכל דבר דובר כגון שלא לצאת בשחרית מביתו אליבא ריקנא, וההכרח לשנות חמין מקודם". וראה להלן סעיף י"א.

(י) בראש השנה אסור להאיר את בתי הכנסיות לפני הצהריים, ורק לפני העמוד של החזן ידלקו כמה נרות.

(יא) הגאב"ד וביד"צ מודיעים, שאין איש יוצא על פי דין אם יבוא לבית הכנסת בראש השנה בקיבה ריקה, וכל אחד מחויב לאכול דבר מה הם בבוקר, ואפילו אם כבר יהיה יום חייב הוא לפחות לשותות תה¹.

(יב) הגאב"ד וביד"צ מודיעים שכל מי שמרגיש חולשה קלה ביותר מחויב תיכף אחר תקיעת שופר ללכת לביתו ולאכול ארוחת בוקר בעשיית קידוש במקום סעודה, ואף שהוא הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד. כי תיכף אחר שחרית חל חיוב קידוש וזה אי אפשר לעשותו אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר ולכן רק בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר¹. אולם כדי שאיש לא יאחר את תפילת מוסף בלחש, ימתינו בכל בתי כנסיות לערך חצי שעה בהתחלת תפילת מוסף.

(ד) ראה הערה ג'.

(ה) היות שהלכות גדולות נשנו בסעיף זה, לכן הנני להעתיקו כלשונו המקורית לבל ליתן מקום לטעות — וזה לשונו:

„עס איסט הגאב"ד וביד"צ מודיע, דאס איין יעדער, דער זיך אין מינדעסטען שוועכליך פיהלט, מחויב איסט תיכף אחר תקיעת שופר, לביתו צו געהען, אונד צו פריהשטיקען בעשיית קדוש במקום סעודה, ווענגלייך עס איין הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד איסט. דען תיכף אחר שחרית איסט שאהן דער חיוב קידוש חל, דיוער קאנן יעדאך נור במקום סעודה אויסגעפירט ווערדען, קודם תקיעת שופר איסט אבער נור טעימה בעלמא מותר אונד אלזא קדוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר זעהר שווייהריג אויסגעפירט ווערדען קאנן“.

והנה מדברי רבינו מבואר דקודם תקיעת שופר לא הותרה אלא טעימה בעלמא — ואף שדין זה לא נמצא מפורש בשו"ע לענין שופר, אולם מבואר כן בשו"ע אר"ח (סי' תרנ"ב ס"ב) דאסור לאכול קודם שיטול את הלולב, וכתב במג"א שם דמשמע דטעימה בעלמא מותר עיי"ש, ומזה נלמד לענין שופר. ובשרית דו"ו התעוררות תשובה (אר"ח סי' קמ"ז) תמה שלא נזכר בשו"ע הדין דאסור לאכול קודם תקיעת שופר, ורצה ליתן טעם להיתירא עיי"ש, אולם מדברי רבינו הגרע"א יוצא דפשיט ליה דאסור. וכן ראיתי בתשו' בית יצחק (חיו"ד ח"ב קונט"א סי' ח"י) דפשיטא ליה דאסור לאכול קודם תקיעת שופר, וכן בשערי תשובה אר"ח (סי' תקפ"ד סק"ג) עיי"ש. וגם בתשו' זקיני חת"ס חיו"ד (סוסי' ז') נשאל בשליח צבור שהוא חולי נכפה ר"ל, וכתב החת"ס ור"ל, עלי ועל צוארי שיקדש על היין אחר תפלת שחר קודם תקיעת שופר מיושב, דאחר כך קודם מוסף הוה הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות של סדר הברכות, אך מיד אחר תפלת שחר יקדש ויסעוד ויתפלל לפני ה' עכ"ל. הרי

(ג) בליל יום כפור לא יאמרו תפילת שומע תפלה כרגיל בנגון ופסוק בפסוק, אלא הקהל והחזן יאמרוהו ביחד בלי נגון, והפיוט אותך אדרוש עד הז יעביר וכו' לא יאמרו כלל. בשעה 10 חייבים כל בתי כנסיות להסגר, וכל אחד מחוייב לנוח בלילה בביתו.

דאי לאו משום חולי אין לאכול קודם תק"ש. ובהגהות מהרש"ם שבס' ארחות חיים לאור"ח (סי' תרנ"ב אות ג') שהביא בשם ספר ב"מ, דביו"ט א' דר"ה גם טעימה אסור לפני תקיעת שופר. ועיין ברשב"א וריטב"א סוכה (לח.) דשופר דינו כלולב. וכן בתוספתא (שבת פ"א ה"ד) דמפטיקין לתק"ש.

גם מבואר מדברי רבינו הגרע"א שתיכף אחרי שחרית חל חיוב של קידוש. והוא כדעת המג"א (סי' רפ"ו סק"א) דחיוב קדוש חל אף קודם תפלת מוסף, ודלא כמהרש"ל המובא בעטרת זקנים (או"ח סי' ס"ט) דקודם מוסף לא הגיע עדיין זמן קידוש עיי"ש. וראיתי בתשו' בית יצחק (חיו"ד ח"ב קנ"א סי' ח"י) וז"ל, ושמעתי אומרים דבראש השנה שרי טפי לשתות קודם הקידוש, משום שלא הגיע זמן קידוש מחמת תקיעת שופר שאסור לאכול ואין קידוש אלא במקום סעודה, ואף דסעודה יוצא בכזית כיון דיוצא ידי סעודה הוה אכילה ולא טעימה. וזה לא נראה בעיני דמשום שיש ב' איסורים קיל טפי, ע"כ לדעתי נראה שאסור לשתות קודם מוסף עכ"ל. והנה מדברי רבינו מתבאר היסוד סברת השמעתי אומרים. אולם לכאורה סברת בעלי השמועה הנ"ל מבוארת בטור או"ח (סי' פ"ט) שכתב, שהרא"ש ז"ל היה שותה מים בשבת בבוקר קודם התפלה שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו עיי"ש. הרי בהדיא דאין איסור לטעום קודם קידוש אלא כשהגיע זמן הקידוש, והשתא כיון דקודם תקיעת שופר אי אפשר לעשות קדוש וכמש"כ הבית יצחק, ממילא לא הגיע עדיין זמן הקידוש ושוב יהא מותר לשתות אף בלא קידוש. ותמוה שהבית יצחק ז"ל דחה סברת בעלי השמועה שיש להם יסוד גדול בדברי הטור. גם יש לעיין במה שכתב הבית יצחק דאי אפשר שיקיים ידי קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר, ואמאי לא, הלא כתב המג"א (סי' תרנ"ב סק"ד) דטעימה בעלמא שרי לפני נטילת לולב, וציין לסימן רל"ב וסי' תל"ב, ושם מבואר דעד כביצה פת יש לו דין טעימה ושרי, וכיון דלענין דלהוי קידוש במקום סעודה סגי בכזית פת וכמש"כ המג"א (סי' רע"ג סק"י), א"כ שפיר יכול לקיים ידי קידוש במקום סעודה לפני נטילת לולב ותקיעת שופר ע"י שיאכל כזית דמקרי סעודה לענין קידוש ומ"מ לא הוי אלא כטעימה בעלמא. אולם נראה דכדי להנצל מקושיא זו דקדק הבית יצחק לכתוב, ואף דסעודה יוצא בכזית כיון דיוצא ידי סעודה הוה אכילה ולא טעימה, ורצונו לומר דנהי דבעלמא קיימינן דעד כביצה פת דינו כטעימה, מ"מ הכא שאוכל כזית כדי שיהא קידוש במקום סעודה, וא"כ מיגו דהוי כזית זו סעודה לענין דין קידוש במקום סעודה, אחשביה לסעודה גם לענין שיצא מכלל טעימה ויהא אסור לאכול קודם תקיעת שופר. וכעין סברא זו דאחשביה מבואר ברש"י ביצה (כו:): דאחשביה רחמנא להבערה עיי"ש, ועיין בזה באורך בס' שער המלך (פ"ח ממאכלות אסורות ה"ו), ועיין לחם משנה (פ"ה משבועות ה"ה) ואכמ"ל.

ברם כשנדייק בלשון התקנה של רבינו הגרע"א נזכח לדעת, שלא כתב שאי אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר, אלא שרק בקושי רב אפשר

(ד) בשחרית יום כפור ייפתחו בתי כנסיות בשעה 4.30, בשעה שהצבא בא על משמרו. בשעה 5.45 יתחילו ביגדל. פליחות לא ייאמרו כלל וכלל לא בשחרית ולא במוסף ולא במנחה. יאמרו רק כי על רחמיך הרבים, פעם אחת שלש עשרה מדות, ומיד אחר כך זכור רחמיך. בשחרית יום כפורים מתחילים מיד אחרי על מכונך והיכלך — תוך השמטת שאר הפיוטים — לומר „כי על רחמיך“¹.

לעשותו („זעהר שויהריג אויסגעפיהרט ווערדען קאנן“) — והכונה, דודאי שייתכן לעשות קידוש במקום סעודה קודם תק"ש, דהרי טעימה בעלמא שרי והיינו עד כביצה פת, ואלו ידי קידוש במקום סעודה יוצא אף בכזית פת, וכזית הוי רק כחצי ביצה וכבשו"ע או"ח (סי' תפ"ו) ובמג"א שם, אלא שמכיון שתקנה זו נחתקנה לכל אנשי העיר, ולא כולי עלמא דינא גמירי לדקדק לאכול עד כזית ועד כביצה, ע"כ קשה מאוד להורות לרבים לקדש קודם תקיעת שופר, שהרי שאם יאכל פחות מכזית לא יצא ידי קידוש במקום סעודה, ואלו אם יאכל יותר מכביצה הרי עבר על איסור אכילה קודם תק"ש, ואין המוני העם יודעים לשער ולדקדק בשיעורי כזית וכביצה, וע"כ הורה רבינו לקדש אחר התקיעות קודם מוסף דאו שרי לאכול פת אפילו כביצה ולדעת הב"ח אף סעודה שרי וכמבואר באו"ח (סי' רפ"ו סעיף ג') ומג"א (שם סק"ב) ועט"ו שם, ומעתה לא קשה גם מה שהקשינו לעיל ממש"כ הטור (סי' פ"ט) דכל זמן שלא הגיע זמן קידוש מותר לשתות קודם קידוש — דודאי דחובת קידוש חל אף קודם תק"ש (להשיטות דחל חיוב קידוש קודם מוסף) דהא שפיר יכול לקדש ולאכול עד כביצה דהא טעימה עד כביצה שרי וכנ"ל, אלא שאין זו תקנה לרבים דלא גמירי לדקדק בשיעורין. ודברי רבינו רע"א ז"ל שבעתיים מזוקקים בעזה"י. והנה לעיל הבאנו מתשו' חת"ס (חיו"ד סי' ז') שהורה בחולה לקדש קודם תקיעת שופר ולא לאחריה כדי שלא יהא הפסק בין התקיעות — ואין זו סתירה לפסקו של רבינו הגרע"א שהורה לקדש אחר תקיעת שופר דוקא. דנדון החת"ס מיירי בחולה יחיד, שהיה שליה צבור לתפלת מוסף, וע"כ אי אפשר לו לקדש אחר התקיעות דמיושב קודם מוסף, שהרי לא יתכן שכל הקהל ימתין ויפסיק בגינו, אבל בנדון תקנת הגרע"א, שהיתה לכל הקהל, הרי התקין בהדיא שיש לעשות הפסקה של חצי שעה בין התקיעות לתפלת מוסף. ועוד יש לחלק, דנדון החת"ס הוא בחולה שהיה צריך לאכול כל צרכו, וע"כ שפיר יכול לקדש ולאכול אף קודם התקיעות דאף אם יאכל יותר מכדי טעימה לית לן בה, וע"כ מוטב שיאכל כל צרכו קודם תק"ש משיאכל אחר תק"ש ויפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אבל בנדון הגרע"א דמיירי באנשים בריאים אלא שמשום חשש שלא יבואו לידי חולי התירו לאכול למי שמרגיש חולשה קלה ביותר, ובכהאי גוונא אלו היו מקדשים קודם תק"ש לא היה להם להתיר אלא כדי טעימה ולא יותר דגם בכדי טעימה סגי להסיר חשש חולי ח"ו, וע"כ מוטב להפסיק בין התקיעות מלאכול יותר מכדי טעימה קודם התקיעות. ובגוף ענין זה עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' כ"א). [ובמפתחות שם הביא לשון תקנת רע"א, ממה שהמצאתי בשעתו].

(ו) כאן הדברים אינם מדויקים, כי לפני „כי על רחמיך“ נמצאות עוד התפלות ובכך תן פתוך וכו' עד אהדי יעלה ויבוא, שהם מעיקרי התפלה ואי אפשר להשמיטם.

עו פסקים ותקנות רבי עקיבא איגר

טו) החזן של שחרית חייב לקצר בחזנות ונגונים כדי שתפילת שחרית, קריאת התורה והזכרת נשמות ייגמרו בשעה 10.30. החזן של מוסף יתחיל רק ב-11.30, ובינתיים אפשר לומר תהלים, ומי שירצה ינוח במשך כל השעה הזאת בביתו. החזן של מוסף חייב לסיים בשעה 3. החזן של מנחה יעמוד להתפלל רק בשעה 4.15, ובינתיים ינהגו כמו בין שחרית למוסף.

טז) לשם הארת בתי הכנסיות ביום הכפורים לא ישתמשו בנרות שמן או חלב או שעוה צהובה, ולכן אין איש רשאי להביאן לבית הכנסת, אלא כל הבעלי בתים גדרשים לתרום את הסכום של נרות שעוה או מנורות שהיו מביאים בשנים אחרות לבית הכנסת — לקופת הצדקה. ואלופי הגבאים יצ"ו יאירו את בתי כנסיות בנרות שעוה לבנים אשר יבערו עד 10 בלילה, אבל ביום יודלקו נרות שעוה רק לפני העמוד ועל המקום של הגאב"ד נ"י, מן כל נדרי עד אחר תפילת נעילה. מחוץ לזה לא יבערו כל נרות במשך כל היום עד קודם נעילה ואז יודלקו הנרות ע"י נכרי. ואף שעד עתה היה נהוג פה למנוע מזה שידליק נכרי לצורך ישראל ביום כפורים¹, והנרות אשר הובאו בערב יום כפורים לבית הכנסת היו דולקים מערב יום כפורים עד סוף נעילה, ואך לפי העת שצריך הרחקה מכל מיחוש וחשש בעולם, לזה פסק הגאב"ד וביד"צ בשעת הדחק טוב לסמוך על הפוסקים² המתירים הדלקה על ידי נכרי בשביל ישראל לצורך מצוה ותפילת נעילה.

יז) יום כפורים ראורייתא, ועל כן הגאב"ד וביד"צ יצ"ו אינן יכולין להקל באופן כללי בענין התענית. אולם כדי שלכל אחד תהיה הזדמנות לשאול בעצת רופא מיד עם הרגשת חולשה או שלשול ח"ו, יהיו שני רופאים נוכחים במשך כל היום בחדר הקהל בתור מקום מרכזי של כל בתי כנסיות דפה. הגאב"ד מזהיר עם זאת באזהרה גדולה, שלא לשמור בסוד אף את המקרה

ז) כתב הנודע ביהודא (מהדו"ק אר"ח סימן ל"ג) ז"ל, וע"ד תמיהתו על שנהגין בהרבה מקומות שגוי מדליק נרות ביום הכפורים לעת תפלת נעילה, ידע מעלתו כי פה קהלתינו בעזה"י כבר נתבטל המנהג הזה, וגם בהיותי בק"ק יאמפלא כשבאתי לשם מצאתי שהיו נוהגין כן, ג"כ בטלתי המנהג הזה. ומכאן מתבאר שגם מנהג סונא הוא כהנ"ב. ובתשו' חתם סופר (ח"ו סי' פ"ו) בתשובתו לרבינו הגרע"א כתב ז"ל, וכן ראיתי כל רבתי זצ"ל הגאון הפלא"ה ומורי חסיד שבכהונה תגאון מר"ה נתן אדלער זצ"ל אסרו בכח שלא להדליק שום נר בנעילת יוה"כ, וכן אנו נוהגים אחריהם בקהלתינו פה עכ"ל.

ח) עיין שו"ע אר"ח סי' רע"ו ס"ב ברמ"א, ובתשו' כתב סופר (אר"ח סי' קט"ז), ובתגהות ארחות חיים על שו"ע אר"ח מהגר"ר גדליה ליפשיץ (סי' תרי"ח).

הקל ביותר ח"ו. אף מעט מזער בהסתר, אלא לשאול מיד להרופא. והעובר על זה הרי הוא מתחייב בנפשו, ולא בנפשו בלבד כי יכול להיות תקלה על ידו ח"ו לנפשות אחרות, וסופו עומד ליתן דין על נפשו ועל נפשות אחרות, ונוסף לזה ביום הקדוש והנורא הזה שיוהר בעצמו מהעבירה הגדולה הזאת שהוא בכלל שפיכות דמים ביום הקדוש חלילה וחלילה.

ועד החולירע של בני דת משה

בתוך הדברים הנ"ל יש איזה פרטים הנוגעים לדינא, המה אשר הסכימו עמי כבוד ידידי הרבנים המאוה"ג בית דין הצדק דפה, וכאו בעצמם על החתום.

הקי עקיבא כמו"ה משה גינז ז"ל

הקי מרדכי לאנדסבורג . הקי יעקב קאלפארי

הקי שמואל בן מו"ה לאזי זצ"ל פ"ד